

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. LXIV, 2

SECTIO B

2009

*Zakład Rekreacji, Zamiejskowy Wydział Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej
Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie
**Państwowy Uniwersytet w Brześciu (Ukraina)

KRZYSZTOF PIECH*, WŁODZIMIERZ LUKIEWICZ**

*Możliwości rozwoju turystyki rowerowej w północnej części
Euroregionu Bug*

The possibilities of development of bike tourism in the northern part of the Euroregion Bug

Słowa kluczowe: turystyka rowerowa, Euroregion Bug, szlaki turystyczne

Key words: bike tourism, Euroregion Bug, touristic routes

WPROWADZENIE

W ostatnich latach widoczny jest rozwój różnych form turystyki. Trudno jest dokonać klasyfikacji wielu z nich, ponieważ niektóre można przypisać do kilku form. W obrębie turystyki aktywnej, rozumianej jako aktywność w sposobie poruszania się, propagowania i przeżywania (Gordon 1997), wyróżnić możemy: turystykę kwalifikowaną, przygodową, survival, sporty ekstremalne i rajdy przygody, turystykę ryzyka, specjalnych zainteresowań, geoturystykę, orniturystykę, wyjazdy motywacyjne, turystykę ekologiczną, wiejską, agroturystykę (Lewandowski 2006). Turystyka aktywna może być jednym ze sposobów na życie. Dzięki bezpośredniemu kontaktowi z naturą pozytywnie wpływa na nasze zdrowie fizyczne i psychiczne. Człowiek zaczyna podejmować coraz większe wyzwania, dlatego niektóre z wymienionych rodzajów turystyki przybierają wymiar sportu. Zaczyna pojawiać się rywalizacja, klasyfikacja zespołów, a wysiłek fizyczny sięga granic ludzkich możliwości. Do tego rodzaju przedsięwzięć trzeba się dobrze przygotować, wymaga to systematycznego

treningu sportowego. Ta tendencja powoduje niedostępność niektórych form dla przeciętnego turysty. Ekstremalne rajdy górskie połączone z dodatkowymi próbami typu jazda na rowerze, kajaki, spadochroniarstwo zboczowe, wspinaczka, często rozłożone w czasie, stały się nieosiągalne dla wielu z nas. Alternatywą dla tych nowych trendów jest – jak podkreślają polscy autorzy – turystyka kwalifikowana, uważana za „matkę turystyki”. Wymaga ona umiejętności posługiwania się sprzętem turystycznym, zmusza do zdobywania wiedzy krajoznawczej, sprawności fizycznej, dodatnio wpływa na rozwój fizyczny i umysłowy. Najpopularniejsze rodzaje turystyki kwalifikowanej to: piesza, rowerowa, kajakowa, narciarska, żeglarska.

Południowe Podlasie stwarza dogodne warunki do uprawiania turystyki pieszej, kajakowej oraz rowerowej. Szczególnie nauczyciele mogą znaleźć tutaj dogodne warunki do prowadzenia ciekawych lekcji historii, tradycji czy kultury.

HISTORIA KOLARSTWA NA PODLASIU

Na Podlasiu na rowerze jeździ się już ponad 100 lat. W 1886 r. powstało Warszawskie Towarzystwo Cyklistów, które dwa lata później mianowało swym konsulem w Siedlcach pana Gorazdowskiego, urzędnika Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego. W Białej Podlaskiej przedstawicielem WTC w 1899 r. był Henryk Ehrenkrentz, właściciel apteki. W 1910 r., kiedy nowym konsulem w Siedlcach został kupiec miejski Leon Makowski, podjęto decyzję o budowie toru kolarskiego i utworzono wówczas Siedleckie Towarzystwo Cyklistów, którego prezesem został sam konsul Leon Makowski. W okresie międzywojennym STC w Siedlcach nadal działało bardzo aktywnie. Do wyróżniających się postaci kolarskich tego okresu należał Jerzy Koszucki, słynny artysta estradowy, założyciel chóru „Jurand”, którego od najmłodszych lat pasjonowało kolarstwo. W 1928 r. Jerzy Koszucki brał udział w Igrzyskach Olimpijskich w Amsterdamie, a rok później na Dystansach pokonał mistrza świata. Prężnym ośrodkiem kolarskim był również Brześć nad Bugiem, gdzie konsulat istniał już w 1892 r. Kolarz Antoni Sodólski w swoich wspomnieniach pisał: „Brześć – stolica województwa poleskiego, siedziba Kuratorium Szkolnego, Dowództwa Okręgu Korpusu nr IX, z załogą kilku pułków zaimponował mi bardzo”. W Brześciu z cywilnych organizacji sportowych wyróżniało się Brzeskie Towarzystwo Kolarsko-Sportowe, które w 1928 r. posiadało obszerny stadion z żużlowym torem kolarskim. W Towarzystwie działało wielu sportowców, między innymi Serafin Ziembicki, który w 1926 r. został triumfatorą Wyścigu „Expressu Porannego”, a w Mistrzostwach Polski w Strudze pod Warszawą zajął trzecie miejsce. Innymi wyróżniającymi się kolarzami w Brześciu byli: Mikołaj

Drańko zwany Kołą, który startował w Biegach Dookoła Polski oraz Feliks Więcek, który w 1934 r. był najlepszym polskim zawodnikiem w wyścigu Berlin–Warszawa, zajmując 7. miejsce. Antoni Sodólski na innych stronach swoich wspomnień pisał: „Drańko startował w II Biegu Dookoła Polski [...]”. W historii tego biegu ma swój udział także Brześć, ponieważ w tym mieście wyznaczono metę jednego z etapów. Organizatorzy postanowili przyjąć inne miasta bogactwem nagród. Nagrody nie zostały jednak wręczone zawodnikom. Kolarze zmęczeni etapami Kraków–Lwów i Lwów–Lublin postanowili trasę Lublin–Brześć potraktować jako odpoczynek i przejechać bez rywalizacji. W miejscowości Horodyszcze spostrzegli transparent »Horodyszcze dwór lody dla zawodników« [...]. Na trybunie honorowej oczekiwały władze cywilne z wojewodą poleskim Krahelskim oraz wojskowe z generałem Trojanowskim. Nikt nie wiedział o zмовie kolarzy i dlatego ogromne było zdziwienie, gdy wszyscy na stadion wjechali razem” (Sodólski wspomnienia autoryzowane). Nagrody wręczono trzem najsłabszym zawodnikom, którzy nie wytrzymali spacerowego tempa i zaczęli się na stadionie ścigać. Opiswane wydarzenia miały miejsce w czasach, kiedy na Bugu nie było jeszcze przeszkody w postaci granicy. Kluby rowerowe, o których będzie mowa w dalszej części artykułu, aby przekroczyć Bug, musiały poddawać się wielu skomplikowanym formalnościom.

Jednym z klubów rowerowych na Podlasiu był klub Turystyki Rowerowej „Bobo” w Międzyrzecu Podlaskim, którego powstanie datuje się na 1977 r., kiedy to „czterej odważni”, tak ich wówczas nazywano, zorganizowali Rajd Rowerowy Szlakiem Zdobywców Wału Pomorskiego. Należał do nich Mirosław Wasiluk, główny inicjator eskapady i konstruktor roweru o ośmiu pedałach, na którym wyruszył w podróż, zabierając ze sobą kolegów: Antoniego Korneckiego, Bohdana Sawczuka, Kazimierza Kucharuka – miłośników kolarstwa. Na trasie przejazdu liczącej ok. 2000 km wzbudzili duże zainteresowanie, ich czteroosobowy rower przyciągał wzrok przechodniów i przejezdnych. Po powrocie z eskapady zorganizowali kilka wycieczek po ówczesnym województwie białkopodlaskim. Największy rozgłos przyniosły kolarzom z Międzyrzecza Podlaskiego wyprawy zagraniczne: w 1979 r. wyprawa na Węgry, w której uczestniczyło 10 osób; w 1980 r. wyprawa do Włoch – 5 członków; w 1981 r. wyjazd do Francji; w 1983 r. zorganizowano rajd z okazji 300-lecia odsieczy wiedeńskiej; w 1985 r. Bułgaria–Turcja, a w 1986 r. Bułgaria–Grecja na trasie Sofia–Saloniki–Ateńy–Meteory. We wszystkich wyprawach uczestniczył Szczepan Kalinowski, pięć razy wspomniany wcześniej konstruktor roweru Mirosław Wasiluk. Rower w klubie „Bobo” służył jako środek do poznania ciekawych ludzi, zwiedzania nowych miejsc w kraju i poza nim. Nie podlega żadnej dyskusji fakt, że klub „Bobo” odegrał znaczącą rolę w popularyzacji turystyki

rowerowej w województwie białskopodlaskim na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Przez kilka lat, wędrując na rowerze czteroosobowym, wystawili piękne świadectwo naszym turystom, wzbudzając podziw i uznanie w wielu krajach. W Międzyrzeczu Podlaskim działalność prowadził też Rodzinny Klub Rowerowy „Szprycha”, który powstał w 1982 r. Członkowie klubu organizowali głównie imprezy rowerowe w kraju, podczas których podziwiali Pomorze Zachodnie, Wielkopolskę, Puszcę Kozienicką, Puławy, Kazimierz, Nałęczów. W 1986 r. zorganizowano Mały Rajd Dookoła Polski.

W 1984 r. został założony w Białej Podlaskiej Klub Turystyczny „Tramp”. Patronem klubu było Biuro Turystyki Młodzieżowej „Juwentur”. Prezesem „Trampa” został Zbigniew Kotkowski, który wspólnie z Jerzym Tuszem – pracownikiem RW ZSSP „Start”, potrafili zachęcić do uprawiania turystyki rowerowej prawie 40-osobową grupę mieszkańców Białej Podlaskiej. Pierwszą wielką imprezą klubu była zorganizowana latem 1985 r. wyprawa rowerowa do Rumunii i Bułgarii, jesienią zaś 6 członków klubu uczestniczyło w rowerowym rajdzie do Danii. W sierpniu 1986 r. odbyła się wyprawa do Bułgarii wzdłuż wybrzeża Morza Czarnego, w której uczestniczyło 15 osób. W 1987 r. zorganizowano rajd na trasie Biała Podlaska–Treblinka i Rajd Dookoła Puszczy Kampinoskiej, a Bogdan Radwański był uczestnikiem dwutygodniowego Rajdu Kolarskiego „Benelux 1987”. Klub ten był również organizatorem kilku rajdów rowerowych na trasie Biała Podlaska–Brześć oraz Brześć–Biała Podlaska.

W 1982 r. opiekunem Szkolnego Koła Krajoznawczo-Turystycznego w ZSZ nr 1 w Radzynie Podlaskim został Ryszard Matysiewicz. W ciągu kilkuletniej działalności członkowie SKKT zwiedzili cały kraj. Do najciekawszych imprez rowerowych zaliczyć należy: pięciodniowy rajd rowerowy Szlakiem Oręza Polskiego, Rajd Szlakiem Walk gen. Kleeberga, siedmiodniowy rajd Szlakiem Orlich Gniazd oraz rowerowy rajd dookoła Polski. Turyści z radzyńskiego PTTK organizowali również wyprawy zagraniczne: Radzyń–Rzym, Radzyń– Lourdes, zwiedzano także Finlandię, Krym oraz Białoruś.

W Szkole Podstawowej w Dołholisce istniała drużyna harcerska im. Tadeusza Kościuszki. Prowadziła ona działalność turystyczną i krajoznawczą. Opiekunem drużyny był ówczesny dyrektor szkoły Kazimierz Halczuk. Tradycyjnymi imprezami były kilkudniowe wakacyjne wędrowki rowerowe. Przez cztery kolejne lata, od 1985 do 1988 r. młodzież dokładnie poznała województwo białskopodlaskie, a częściowo także lubelskie i chełmskie.

Pewną indywidualnością w świecie turystów kolarzy naszego regionu był mieszkaniec Radzyna Podlaskiego pan Marian Kołtan. Jego często wręcz nieprawdopodobne pomysły i wyczyny spotykały się z uśmiechem i niedowierzaniem ze strony obserwatorów. Skonstruował on bardzo ciekawą riksę

i za jej pomocą odbywał wycieczki rowerowe. Największą wyprawę odbył w 1977 r. Trwała ona cztery miesiące, a jej łączna długość wyniosła ponad 5 tysięcy kilometrów. Trasa wiodła przez następujące kraje: Polskę, Czechosłowację, Austrię, Szwajcarię, Wielką Brytanię, Francję, RFN, NRD. Inną zagraniczną eskapadą M. Kołtana była wyprawa do Austrii na uroczystości związane z 300-leciem odsieczy wiedeńskiej. Jako środek lokomocji ponownie służyła riksza. Począwszy od 1984 r., pan Marian przez kolejnych pięć lat towarzyszył swoim trzykołowym pojazdem Podlaskiej Pielgrzymce na Jasną Górę. W latach osiemdziesiątych wrócił do realizacji swojego planu odwiedzenia wszystkich znanych miejsc walki i męczeństwa Polaków podczas II wojny światowej. Odwiedził między innymi Oświęcim, Treblinkę, Sobibór, Majdanek. Podczas wszystkich tych wyjazdów woził ze sobą cegłę z krematoryjnego pieca w Oświęcimiu-Brzezince.

POŁUDNIOWE PODLASIE JAKO SZLAK WĘDRÓWEK ROWEROWYCH STUDENTÓW ZWWF W BIAŁEJ PODLASKIEJ

W ramach programowych obozów wędrownych studenci kierunku turystyka i rekreacja oraz wychowanie fizyczne uczestniczą w obozach rowerowych, pieszych, żeglarskich, kajakowych windsurfingowych. Trasy wędrowek to najczęściej: Wielkie Jeziora Mazurskie, Bieszczady, Tatry, Podlasie, Polesie. Rowerowe obozy wędrowne po Południowym Podlasiu pozwalają studentom zapoznać się z tym ciekawym kulturowo i przyrodniczo obszarem, który nie cieszy się dużym zainteresowaniem turystów. Na tym obszarze brak zadowalającej bazy noclegowej i gastronomicznej. Południowe Podlasie należy do obszarów najslabiej zaludnionych i jest zamieszkane głównie przez ludność wiejską. W życiu gospodarczym dominuje rolnictwo. Obszar ten jest w niewielkim stopniu przekształcony antropogenicznie. Jest słabo uprzemysłowiony, ma niski poziom urbanizacji z zachowanymi obszarami o dużych walorach przyrodniczych i krajobrazowych.

T. Brzezińska-Wójcik, A. Świeca, A. Tucki (2009), omawiając obszar wschodniej Polski, stwierdzają, że jest to teren atrakcyjny pod względem walorów turystycznych i możliwości uprawiania różnych rodzajów turystyki.

Trasy rowerowe, po których prowadzone są obozy wędrowne, zostały opisane w przewodniku (Bochenek, Piech 2004). W ciągu 7 dni wędrowek studenci pokonują ok. 200 km, poznając najciekawsze miejsca położone wzdłuż granicy z Białorusią: Janów Podlaski, Pratulin, Neple, Terespol, Kostomłoty, Jabłeczna, Sławatycze, Romanów. Kilka tras rowerowych przedstawia Sz. Kalinowski (2004), który proponuje trasy tematyczne: Szlak pamięci narodowej

(Biała Podlaska, Grabarka); Do kraju lat dziecińczych J. I. Kraszewskiego (Międzyrzec Podlaski, Romanów, Sławatycze); Piaski, laski i karaski ma turysta podlaski (Biała Podlaska, Rokitno, Koroszczyń, Kobylany, Lebedziew, Terespol); Piękno podlaskiej przyrody (Biała Podlaska, Leśna Podlaska, Gnojno); Nadbużański szlak rowerowy (Gnojno, Neple, Terespol, Kostomłoty, Kodeń, Jabłeczna, Sławatycze).

Omawiając szlaki rowerowe Południowej części Podlasia, należy wyróżnić szlak, który prowadzi z Wyszkowa do Janowa Podlaskiego i na tym odcinku wyznaczony jest po drodze asfaltowej. W dalszej części prowadzi drogami polnymi przez Neple, Terespol, Kodeń. W 2007 r. ukazał się przewodnik rowerowy po trasach Gminy Leśna Podlaska (Kazimierski 2007). W przewodniku opisane są trzy trasy: Rekreacyjna – zielona, Turystyczna – niebieska, Edukacyjna – czerwona.

Wszystkie wymienione szlaki znajdują się na obszarze, który nazywany jest stykiem religii i kultur. Atrakcje turystyczne nie są jeszcze odpowiednio wypromowane lub nie ma pomysłu, aby je tworzyć. Brak jest tablic informacyjnych, drogowych, opisów odrębności poszczególnych gmin. Tylko w niektórych miejscowościach społeczności lokalne podejmują się organizacji takich przedsięwzięć, które mogą przyciągnąć turystów. Po przejechaniu kilkudziesięciu kilometrów na rowerze możemy zauważyć, jak bardzo anonimowy jest ten region. Jadąc przez Łobaczew, nie zauważamy fortów twierdzy brzeskiej, mimo że znajdują się obok drogi. Brak jest jakiegokolwiek informacji. Dlatego należy dokładnie przygotować trasę naszej podróży, korzystając z przewodników, gdyż naszej uwadze może umknąć wiele ciekawych obiektów, wydarzeń, osobliwości przyrody. Baza noclegowa na tym terenie ciągle się zmienia. Likwidowane są schroniska młodzieżowe, ale powstają gospodarstwa agroturystyczne i inne obiekty. Rozmieszczenie ich jest takie, że każdy turysta rowerowy niezależnie od swojego zaawansowania może znaleźć nocleg. Bezpieczeństwo poruszania się po trasie nadbużańskiej zostało znacznie zmniejszone po uruchomieniu przejścia granicznego w Sławatyczach. Przy remoncie drogi nie uwzględniono ścieżki rowerowej dlatego, należy zwracać uwagę na przestrzeganie zasad bezpieczeństwa.

PROPOZYCJE SZLAKÓW ROWEROWYCH PO BIAŁORUSKIEJ CZĘŚCI EUROREGIONU BUG

Wyprawy rowerowe po białoruskiej części Euroregionu Bug organizowane przez polskich turystów należą do rzadkości. Jedną z przyczyn są formalności związane z przekraczaniem granicy oraz brak dostatecznej informacji o możli-

wości podróżowania na rowerach po tym kraju. W ostatnich latach odbyło się kilkanaście wyjazdów rowerowych organizowanych przez Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej wspólnie z partnerami z Białorusi, np. z Państwowym Uniwersytetem w Brześciu. Organizując takie wyjazdy, należy zaplanować sposób przekroczenia granicy, trasę, noclegi, wyżywienie, program krajoznawczy. Należy również zaopatrzyć się w wizę. W dotychczasowych wyjazdach korzystano najczęściej z pomocy turystów z klubu rowerowego lub Uniwersytetu w Brześciu. Warto korzystać z takiego wsparcia, gdyż pozwoli to sprawniej poruszać się po kraju, w którym turystyka rowerowa nie jest jeszcze dobrze rozwinięta. W przypadku przekraczania granicy na przejściu drogowym w Terespolu należy wcześniej uzgodnić to ze służbami granicznymi. Wymaga to uzgodnień i zasięgnięcia informacji w Nadbużańskim Oddziale Straży Granicznej w Chełmie. Te formalności zabiorą trochę czasu. Innym sposobem przekroczenia granicy jest transport kolejowy. Należy dojechać do Terespolu, a dalej pociągi kursują do Brześcia. Ten sposób sprawdza się dobrze przy niedużych grupach. Może być trochę kłopotu z załadowaniem rowerów do pociągu. Turyści, którzy mają kontakty z klubami rowerowymi w Brześciu, mogą starać się wypożyczyć rowery, aby uniknąć wszelkich formalności związanych z ich transportem. Sz. Kalinowski (2004) proponuje następujące szlaki tematyczne:

– Transgraniczny szlak „Twierdza brzeska” – Brześć–Terespol–Łobaczew–Koroszczyn–Kobylany–Zastawek–Lebiedziew–Michałki–Żeki–Dobratyce–Polatycze. Szlak ten związany jest z fortyfikacją twierdzy brzeskiej.

– Na spotkanie z Puszcza Białowieską – Brześć–Kamieniec–Dmitrowicze–Kamieniuki–Biała–Wysokie–Wołczyn–Skoki–Brześć. Wędrówka wielodniowa, około 200 km.

Autor ten proponuje również wędrówkę z Tomaszowki przez Brześć do Wysokiego oraz z Brześcia do Kobrynia przez Siechnowicze.

Pierwsza wyprawa rowerowa studentów na Białoruś była organizowana w 1990 r. na trasie Biała Podlaska–Janów Podlaski–Terespol–Brześć–Wołczyn–Wysokie–Kamieniec–Brześć–Terespol–Kostomłoty–Kodeń–Jablęcza–Romanów–Wisznice–Biała Podlaska. Następna również organizowana w 1990 r. to wyjazd: Brześć–Kamieniec–Brześć. W 2004 r. studenci Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego i Państwowego Uniwersytetu w Brześciu odbyli wędrówkę rowerową na trasie Biała Podlaska, Kodeń, Brześć, Kamieniec, Dmitrowicze, Kamieniuki, Biała, Wysokie, Wołczyn, Skoki, Brześć, Terespol., Biała Podlaska. Szlak ten należy polecić turystom rowerowym ze względu na jego walory krajoznawcze i przyrodnicze (Puszcza Białowieska). Rozmieszczenie bazy noclegowej dostosowane jest do umiejętności turystów

o średnim poziomie zaawansowania. Miejsca noclegowe znajdują się w: Dmitrowicach (turbaza), Wysokiem (akademik), Brześciu (turbaza). Drogi, po których poruszają się turyści, mają nawierzchnię asfaltową i utwardzoną (*gruzawiejski*); ruch samochodowy jest niewielki. W miejscowościach noclegowych można korzystać z bazy gastronomicznej. Niewątpliwą atrakcją tego szlaku są: Kamieniec ze swoją Białą Wieżą, Puszcza Białowieska gdzie wyznaczono ścieżki dla rowerzystów, Wysokie z fragmentami zamku Sapiehów, królewski Wołczyn związany ze Stanisławem Augustem Poniatowskim, Skoki – miejsce urodzenia Juliana Ursyna Niemcewicza, i oczywiście Brześć z wieloma atrakcjami. Mankamentem jest słabe oznakowanie, brak drogowskich, tablic informacyjnych itp. Inne ciekawe wyprawy rowerowe studentów ZWWF to wędrówka z Wilna do Białej Podlaskiej przez Lidę, Prużany, Różany oraz Brześć, organizowana w 2003 r. oraz Brześć–Kobryń–Gruszowa, organizowana w 2006 r. i Brześć–Pińsk z 2004 r. Były także inne rajdy, w których uczestniczyli studenci i pracownicy ZWWF. Pozwalały one zdobyć duże doświadczenie w tym rodzaju turystyki, np. w 1989 r. wyprawa rowerowo-biegowa do Moskwy, w 1989 r. rajd rowerowy na Słowację, Lubartów–Lwów w 2005 r., a także Lublin–Bruksela, Bruksela–Lublin, Berlin–Ateny. Podróżując po szlakach białoruskich, należy brać pod uwagę słabe zagospodarowanie rekreacyjne i turystyczne. Turysta powinien być przygotowany na to, że w wielu nieprzewidywalnych sytuacjach trzeba sobie radzić samemu. Należy podkreślić dużą przychylność miejscowej ludności. W przygotowaniu wyprawy pod względem krajoznawczym mogą być przydatne przewodniki G. Rąkowskiego (2001). Autor z dużą pasją i dokładnością oprowadza nas po białoruskiej części Polesia. Inne interesujące wydawnictwo to: *Najatrakcyjniejsze miejsca północnej części Euroregionu Bug* Kalinowskiego. W ostatnich latach coraz większym zainteresowaniem cieszą się ścieżki rowerowe zielone szlaki – *greenways*. Aktualnie na Białorusi wyznaczone są cztery takie szlaki: Błękitny naszyjnik Rossonów; W krainie żółtych lilii wodnych i siwych głazów narzutowych; Igumeńskie konne ścieżki; Szlak Niemna.

Wszystkie te szlaki są oddalone od omawianego terenu, ale podejmuje się już próby stworzenia szlaku, który będzie przebiegał w obszarze nadbużańskim (Zaremba 2007).

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Północna część Euroregionu Bug należy do słabo zagospodarowanych rekreacyjnie i turystycznie. Na omawianym terenie brak jest dostatecznej ilości oznakowanych szlaków rowerowych.

Formalności graniczne zniechęcają do organizacji wypraw rowerowych z przekraczaniem granicy, dlatego rzadko podejmowane są próby organizacji takich rajdów.

Na omawianym terenie jest niewiele organizacji turystycznych, które mogą być pomocne w organizacji wypraw rowerowych.

LITERATURA

- Bochenek M, Piech K., 2004: Przewodnik turystyki rowerowej. Biała Podlaska i okolice. ZWWF, Biała Podlaska.
- Brzezińska-Wójcik T., Świeca A., Tucki A., 2009: Possibilities for development of tourism in Eastern Polish voivodeships. *Możliwości rozwoju turystyki w województwach wschodniej Polski. Polish Journal of Sport and Tourism*, 16, 2.
- Gordon A., 1997: Turystyka aktywna w Polsce. *Rynek Turystyczny*, nr 5.
- Kalinowski Sz., 2004: Przewodnik po szlakach rowerowych północnej części Euroregionu Bug. BSWPZiEP, Biała Podlaska.
- Kalinowski Sz., 2004: Sprawocznik po wielospiednym marszrutam siewiernoj czasti Jewroregiona Bug. BSWPZiEP, Biała Podlaska.
- Kazimierski P., 2007: Przewodnik po trasach rowerowych gminy Leśna Podlaska. SGLKS-T Agrosport, Leśna Podlaska.
- Lewandowski W., 2006: Formy turystyki aktywnej na przykładzie Ameryki Łacińskiej, [w:] A. Świeca, K. Kałamucki (red.), *Turystyka aktywna i jej rozwój na Roztoczu – regionie pogranicza*. Kartpol, Lublin.
- Rąkowski G., 2001: *Czar Polesia*. Rewasz, Pruszków.
- Sodólski A.: *Wspomnienia autoryzowane, udostępnione przez Bohdana Tuszyńskiego*. Ze zbiorów autora.
- Zaręba D., 2007: *Zielone szlaki greenways*. Biblioteka partnerska, Kraków.

SUMMARY

Students of the External Faculty in Biała Podlaska during their bike camps have gone for many bike trips to the northern part of Euroregion Bug. They had a possibility to acquaint themselves with recreational and touristic facilities as well as nature and culture resources. Those trips have been a chance to mark new bike routes and create rules to organise bike trips including crossing of Polish-Belarusian border.